

ნავთსაყუდელის ძეგნაში

1910 წ

I

სიცოცხლის აზრის, მნიშვნელობის და საიდუმლოების გაგება ყოველთვის სწყუროდა ადამიანს. ჯერ კიდევ ინდოელები (მრავალ საუკუნეთა ქრისტეს წინ) აკვირდებოდნენ სიცოცხლის პრობლემას და, სიცოცხლის საიდუმლოებით შეპყრობილნი, ამბობდნენ: „არ იცი, საიდან მოდის, არ იცი, სად მიდის, არ იცი ამ გზის თავი და ბოლო“. მართლაც, დღესაც გამოუცნობელი დარჩა ეს დიადი პრობლემა - ის თუ როგორ წარმოიშვა, საიდან წარმოსდგა სიცოცხლე და ის თუ რა არის სიკვდილი. დასაწყისი და ბოლო სიცოცხლისა დღესაც ბურუსით არის მოცული. და ადამიანის სიცოცხლე დღესაც სდგას ორ ბნელ უფსკრულის წინაშე, ფესვებ მოწყვეტილი, ხვედრის მონა-მორჩილი, უძლური გონებით სძლიოს თავისი უვიცობა და ვიწროობა და უძლური სხეულით სძლიოს თავის ფიზიკურ არსებობის წარმავალობა. და ამ პირობებში მყოფი ადამიანის გული დანადვლდა. ეს ნაღველი და მწუხარება გამოიყურება ძველსა და ახალს აღთქმაში, ბრამანთა და ბუდას ფილოსოფიაში, კონფუციუსის და ლაოძის მოძღვრებაში. ეს სევდა იყო მქნე-ძალა თანამედროვე ფილოსოფიისა და მსოფლიო პოეზიისა. ამ რელიგიებსა, მოძღვრებებსა, ფილოსოფიურს სისტემებსა და პოეტიურ შემოქმედებაში ის აზრი ისახება, რომ სიცოცხლე თავის თავად აღებული, სოციალურ ორგანიზაციის მიუხედავად, ტანჯვა და მწუხარებაა. „მე ვხედავ, ამბობს ბუდა, მე ვგრძნობ, რომ ტანჯვა დედამიწაზე განუზომელია, რომ ყოველი სიამე ამაოა; მე ვხედავ დაცინვას და ტანჯვას, რადგან სიამენი სევდით თავდება, სიყმაწვილე სიბერით, სიყვარული განშორებით, სიცოცხლე საზიზღარ სიკვდილით“. ამ ხასიათისაა პესიმისტი ფილოსოფიური.

მაგრამ ფილოსოფიურ პესიმისტიზმის გვერდით იზრდება და ფეხს იდგამს პესიმისტი სოციალური. სოციალური პესიმისტიზმიც ძველის-ძველია. როდესაც გაჩნდა ქვეყნად მონობა, ადამიანის მიერ ადამიანის დაჩაგვრა, როდესაც ძლიერნი, განსაკუთრებულ ორგანიზაციის დახმარებით, შეუდგნენ ხალხის ექსპლოატაციას, სხვა სუსტ ერთა თავისუფლების დათრგუნვას, იმ დროიდანვე ისახება ნიადაგი სოციალურ პესიმისტიზმის აღორძინებისათვის. თანამედროვე ხანაში ამ პესიმისტიზმს განსაკუთრებული მკვეთრი და ცხოველი ხასიათი აქვს, რადგან დღევანდელ პირობებში საშინელის ძლიერებით გამოაშკარავდა კლასთა შორის არსებული ანტაგონიზმი და ბრძოლა. დღესვე მეტის სიმკაცრით და უღმობელოებით აღმოჩნდა უსამართლობა და ველურობა ეროვნულ მჩაგვრელობისა. მაგრამ სოციალურ პესიმისტიზმს ისეთი ღრმა ფესვები და ისეთი ტრაგიკული ხასიათი არა აქვს, როგორც აქვს ფილოსოფიურ პესიმისტიზმს. არა აქვს იმიტომ, რომ აქ, სოციალურ სფერაში, ადამიანი ხედავს გასავალს. აქ

ხანგრძლივის დაუცხრომელის პროტესტის, ბრძოლის და მეცადინეობის წყალობით გარემოება თანდათან იცვლება, სოციალური წყობილება უმჯობესდება, დიდი ძალა და ენერჯია იხარჯება უთანასწორობის და უსამართლობის გაუქმებისათვის, კლასიურია იგი უთანასწორობა, თუ ეროვნული. აქ ამ ნიადაგზე წარმოიშვა დამონებულ კლასთა მოძრაობა სოციალიზმის სახით და დაჩაგრულ ერთა გამოფხიზლება და გამოცოცხლება თანამედროვე ეროვნულ მოძრაობის სახით. და დღეს დამონებულნი, მაგრამ იმედით აღსავსენი, გაბედულად შეჰყურებენ ხვალინდელ დღეს და თავისუფლების მომლოდინნი თანდათან ძირს უთხრიან და აქარწყლებენ სოციალურ პესიმიზმის მოძღვრებას და სულის კვეთებას. სოციალურ პესიმიზმს არა აქვს ტრაგიკული იერი, რადგან სოციალურ მოუწყობლობას არა აქვს აბსოლუტურ აუცილებლობის ხასიათი, რადგან მწუხარება, უსამართლობით გამოწვეული, წარმავალია და ტანჯვა ძალმომრეობით გამოწვეული, ხანმოკლეა. უსამართლობა და ძალმომრეობა უძლეველი მტერნი არ არიან.

სულ სხვა ხასიათისაა პესიმიზმი ფილოსოფიური. აქ ყოველივე ტრაგიკულია, აბსოლუტური და სამუდამო. იყავით მატერიალისტი, იყავით ემპირისტი, მაგრამ უნდა აღიაროთ, რომ სიკვდილი თქვენთვის გაუგებარი მოვლენაა, უნდა გამოტყდეთ, რომ სიკვდილი თქვენთვის მეტაფიზიკური საგანია, რადგან მას ვერავითარ საზომით ვერ მიუდგებით და ვერავითარის საშუალებით ვერ გამოიცნობთ.

მატერიალურ სისტემების მიმდევართ ჰგონიათ, რომ ფილოსოფიურ პესიმიზმს მათთვის მნიშვნელობა არ უნდა ჰქონდეს, რომ ამ სენით არიან შეპყრობილნი, ისტორიის განსაზღვრულ პერიოდებში, გაბატონებული კლასები და მათი იდეოლოგიები, რომ იგი პესიმიზმი გამოწვეულია შიშით გამოურკვეველ მომავლის, ბატონობის და სოციალურ უპირატესობის დაკარგვის წინაშე. ადვილად შესაძლებელია მართლაც, რომ გაბატონებული კლასი, რომელსაც ემუქრებიან, ებრძვიან და სიცოცხლის მოსპობას უქადიან, ცუდ გუნებაზე დადგეს და უფრო ადვილად ათხოვოს თავისი გულისყური ფილოსოფიურ პესიმიზმის ჰანგების მოსმენას, მაგრამ ამ ორ მოვლენის შორის (ტრაგიკულ ფილოსოფიის და კლასიკურ შიშის შუა) არავითარი ლოღიკური კავშირი არ არსებობს. ადამიანი, სოციალურ ოპტიმიზმით გაჟღენთილი, მოიმედე სოციალურ სამართლიანობის დამყარებისა, შეიძლება იყოს შეპყრობილი ტრაგიკულის გრძნობით და აზრით. და მსოფლიოს საიდუმლოება სოციალისტისთვის და რეფორმატორისათვის იგივე საიდუმლოებაა, როგორც არის იგი ყოველ მოაზრე ადამიანისათვის. ურიგო არ იქნება, რომ ეს გარემოება მიიღონ მხედველობაში იმ კრიტიკოსებმა, რომელნიც ჩვენს ლიტერატურაში „პარტიულ პოეზიის“ განვითარების მოტრფიალეთ გამოდიან.

მაშ ტრაგიზმი ადამიანის სიცოცხლისა უტყუარი ფაქტია. უტყუარი ფაქტია ის, რომ სიცოცხლის წყურვილს სიცოცხლე ვერ აკმაყოფილებს, რომ სინამდვილე ღალატობს ადამიანს, სტოვებს მას მარტოს, უმწეოს, ეულს. უტყუარი ფაქტია ისიც, რომ ადამიანი ამ თავის ხვედრს ვერ შეპრიგებია. და ძველის დროიდანვე ნავთსაყუდელის ძებნაშია, სცდილობს დააღწიოს თავი თავის მარტობას, მოწყვეტილობას, განკერძოებას, სცდილობს სიკვდილის დათრგუნვას და სიცოცხლის განმტკიცებას, გაგრძელებას, გამარადისობას. და აი მზად არის ნიადაგი ყოველგვარ რელიგიურ სისტემების წარმოშობისათვის.

რაკი სინამდვილეში ვერ ჰპოვა ადამიანმა ნუგეში, რაკი ხორცმესხმულ სამეფოში ვერ ნახა ადგილი მოსასვენებლად, მან გადალახა საზღვრები ამა ქვეყნისა და შეჰქმნა ახალი ქვეყანა, ახალი სამყარო, ახალი სიცოცხლე, შეჰქმნა ატმანი ბრამანებისა, ნირვანა ბუდისტებისა, სიჩუმე ლაოძისა, ღმერთი ქრისტიანებისა, აბსოლუტი და მსოფლიო სული მეტაფიზიკისა. ნამდვილ სინამდვილედ ადამიანმა ნირვანა, მარადიული მყუდროება, ღმერთი, აბსოლუტი და მსოფლიო სული აღიარა. და რაკი ყოველივე ეს ნამდვილ სინამდვილედ გახდა ადამიანისათვის, ემპირიულ სიცოცხლეს მნიშვნელობა დაეკარგა და სიკვდილსაც აღარ ჰქონდა თავზარდამცემი ხასიათი. ეული სული ეზიარა მსოფლიო სულს და ამ ზიარებაში მყუდროება და ბედნიერება ჰნახა. სიკვდილის პრობლემა გადასწყდა, ტრაგიზმი ძლეულ იქმნა და სიცოცხლეს მკვიდრი, უკვდავი საფუძველი მიეცა.

მაგრამ... ადამიანის უბედურება ის არის, რომ იქ, სადაც იგი მძიმესა სვამს, სიტყვა „მაგრამ“ ებადება თავში. და სწორედ „ამ მაგრამმა“ დაჰღუპა თითქოს განთავისუფლებული და დამშვიდებული ადამიანი. და ძველი პრობლემა გამოცოცხლდა ეჭვის შეპარების უმაღვე.

და დღეს საქმე ამგვარად არის. ფილოსოფოსნი, რომელნიც მეტაფიზიკასაც აღიარებენ, მისტიურ რეალობასაც არ უარჰყოფენ, გონების, ეჭვის და მეცნიერების წინაშე თავს იხრიან და ამბობენ, რომ რელიგიური რწმენა სუბიექტური ხასიათისაა და რომ მას ობიექტური, ყველასათვის სავალდებულო ცოდნის ხასიათი არ აქვს. „ვისაც მისტიკური განცდა არ უგვრძნია,- ამბობს თანამედროვე პრაგმატიზმის ერთი ბელადთაგანი, ამერიკელი ფილოსოფოსი ვილიამ ჯემსი,- იმისთვის სხვის მისტიკურ განცდას ავტორიტეტი არ აქვს. იგი უკრიტიკოდ ვერ აღიარებს მისტიკურ მხილებას” (Многообразие религиозного опыта. გვ. 412.) აგრეთვე იმას: „მისტიკურ განცდას არ უნდა ჰქონდეს ჩვენთვის ღირებულება მხოლოდ იმიტომ, რომ იგი მისტიკურია” (418). საჭიროა რაციონალური საბუთი. და ამ საბუთის შესახებ კი იგივე ჯემსი აღიარებს: „ყოველი სურვილი რელიგიურ განცდის ჭეშმარიტების დამტკიცება ინტელექტის საშუალებით- სრულიად უიმედოა”. (445).

გარემო ისევ ბნელდება. ადამიანი ისევ უიმედოდ გამოიყურება. ადამიანი მარტო გრძნობა არ არის, იგი გონიერებაც არის. გრძნობის საბუთი ძლიერია, მაგრამ ძლიერი სუბიექტურად. ობიექტურ ჭეშმარიტების დასასაბუთებლად საჭიროა ინტელექტი. ინტელექტმა კი უძლურება გამოიჩინა სიცოცხლის საიდუმლოების გამოცნობის წინაშე და ადამიანის გულში ისევ ნალველი და მწუხარება შეიპარა. მართალია, „მისტიკური რეალისტები“ გვპირდებიან საქმის გამოკეთებას და ობიექტურ ჭეშმარიტების დასაბუთებას გვიქადიან ინტუიციასა და ირაციონალურ სფერაზე დამყარებულ „შემეცნებით“. მართალია, თვით პრაგმატიკებიც გულს არ იტეხენ და გვეუბნებიან, - იყოს ჭეშმარიტების საფუძველი აზრის ღირებულება, მისი მნიშვნელობა ადამიანის სიცოცხლისთვის და არა მისი რაციონალური საბუთიანობა. თუ აბსოლუტს ჩვენი მშვიდობიანობისთვის აქვს რაიმე ღირებულება, მცნება აბსოლუტი ჭეშმარიტებად უნდა იყოს აღიარებული. მაგრამ ყველა ამაზე დიდ იმედს ვერ დავამყარებთ. ჩვენ მართალია, არავითარი საბუთი არა გვაქვს უარვეყთ ირაციონალური სფერო ადამიანის სულიერ ბუნებისა. შეუმცნობელი მე და მისი ზედგავლენა შემცნობილზე ემპირიული ფაქტია. ხოლო ამ ფაქტს ადამიანი განიცდის სუბიექტურად. მივეკარებით თუ არა მას (სუბლიანრულ „მეს“, როგორც ეძახიან ფსიხოლოგები) ინტელექტის საზომით, იმ წამსვე მას ირაციონალური ხასიათი ეკარგება და რაციონალურ სფეროში გადმოტანილი კი იგი ობიექტურ ჭეშმარიტების ხასიათს ვერ ითვისებს. რაც შეეხება პრაგმატიზმს, ღირებულების პრინციპზე ჭეშმარიტების დამყარება უიმედო საქმეა. ღირებულება რაციონალური საბუთი არ არის. შესაძლებელია ჩემთვის რაიმე ცრუმორწმუნეობას ღირებულება ჰქონდეს, ხოლო გონიერება კი ამ ცრუმორწმუნეობას არ იწყნარებდეს. ღირებულების პრინციპი იგივე გრძნობის პრინციპია და ამ საფუძველზე შემეცნების თეორიის დამკვიდრება შეუწყნარებელია. ამიტომაც არის, რომ პრაგმატიზმს ზოგიერთი კრიტიკოსი ოპორტიუნუზმის ფილოსოფიად აღიარებს. (იხ. იმავე ჯემსის „პრაგმატიზმი“ და ამ წიგნში ჩართული იუშკევიჩის წერილი პრაგმატიზმის შესახებ).

ასეა თუ ისე, ტრაგიზმი ადამიანის სიცოცხლისა კიდევ მეტის სიმკაცრით წამოიჭრა გონების წინაშე. და თანამედროვე ადამიანი ისევ ვალდებულია გაუწიოს მას ანგარიში. და უწევს კიდევაც ამ ანგარიშს. ოსკარ უაილდი, რომლის პოეტურ შემოქმედებით დაინტერესებულია დღეს ჩვენი საზოგადოება, სწორედ იმითია საყურადღებო, რომ იგი, ერთგვარ ესტეთიურის ფილოსოფიით შეიარაღებული, „ტრაგიკულის“ წინააღმდეგ მებრძოლი გამოდის თავის მხატვრულ ნაწარმოებში. უაილდის მხატვრული მოღვაწეობა გაგრძელება ძველისძველად დაწყებულ მუშაობისა, ესე იგივე „ნავთსაყუდელის“ ძებნაა. გრიგოლ რობაქიძემ ნათლად დაგვანახა თავის ლექციაში, „რელიგია მშვენიერებისა“, ამაოება ამ ძებნისა და ხაზ გასმით წამოგვიყენა ახალი გამა- რჯვება „ტრაგიკულისა“.

ეს იყოს საგანი შემდეგ წერილისა. უნდა ვსთქვა, რომ ლექცია მე არ მომისმენია, მაგრამ ხელში მიჭირავს ლექციის ხელნაწერი. ამ ხელნაწერის საშუალებით ადვილად გავითვალისწინებთ საგანს.

2

არც ოსკარ უაილდის ნაწარმოებს, არც გრიგოლ რობაქიძის ლექციას სავსებით არ შევხები. ჩვენს ჟურნალ-გაზეთებში უკვე დაიბეჭდა ამ საგნის შესახებ რამდენიმე წერილი. ასე რომ მე აქ სახეში მექნება მხოლოდ ის მათავარი აზრი, რომელიც მქონდა წამოყენებული პირველ წერილში - ადამიანის წყურვილი დააღწიოს თავი სიცოცხლის ტანჯვისაგან და სძლიოს, დასთრგუნოს სიკვდილი. ჩვენ უკვე ვხედავთ, რომ ამ წყურვილიდან წარმოიშვნენ რელიგიური სისტემები. ახლა უნდა შევჩერდეთ იმაზე, რომ ამ წყურვილმა აამოძრავა ოსკარ უაილდის მხატვრული შემოქმედება, რომლის შემწეობით მან შეჰქმნა მშვენიერების რელიგია, ესეც ერთგავრი იარაღი ბოროტების და სიკვდილის დათრგუნვისა.

გრიგოლ რობაქიძის ლექციის დედა-აზრიც სწორედ აქ ისახება. განვმარტოთ იგი. ლექტორის ანალიზი უაილდის შემოქმედებისა ამგვარია: „სინამდვილე ხელოვნებაა მხოლოდ და ოცნება მისი მომხიბლავი სანავარდო. ნამდვილი სინამდვილე ტლანქი და უხეშია, ხელოვნება - მოქნილი და ნარნარი; სინამდვილე მახინჯია და უშნო, ხელოვნება - ლამაზი და შნოიანი; სინამდვილე საზიზღარია და შემზარავი, ხელოვნება - მშვენიერი და მიმზიდველი... რით სცილდება ხელოვნება სინამდვილესა? ოცნებით, „მშვენიერი ტყუილით“, მხატვრული სიცრუით. ამრიგად, შესაძლებელი ყოფილა ცხოვრების სიტლანქის დამალვა. „მშვენიერი ტყუილი“, „მხატვრული სიცრუე“ ყოფილა თავშესაფარი ნავთსაყუდელი. და თუ ეს ასეა, ამ შემთხვევაში მხატვრული სიცრუე და მშვენიერი ტყუილი, ე.ი. ხელოვნური ფორმა უნდა გახდეს სიცოცხლის პრინციპად. „დიად, ფორმა ყველაფერია“, ამბობს უაილდი. მონახეთ გამოთქმა მწუხარებისა და მწუხარება ძვირფასი გახდება თქვენთვის. მონახეთ გამოთქმა სიხარულისა და აღმატებთ თქვენ მის აღტაცებასა. თქვენ გსურთ გიყვარდეთ, იმეორეთ ლოცვანი სიყვარულისა, და სიტყვებით გაიღვიძებენ თქვენში ის ამონაკვენსნი, რომელნიც, ბევრის აზრით, ამ სიტყვების წყაროდ გამოდიან... მარტოდ-მარტო გამოთქმა უკვე ერთგვარი ნუგეშია, და ფორმა, რომელიც დასაწყისია ყოველ ვნებისა, ტანჯვის დასასრულია“. ამ ნიადაგზე შემდგარი, ადამიანი მშვენიერის ტყუილის ატმოსფეროში ტრიალებს. აქ სიცოცხლე ხელოვნებად უნდა იქცეს და ხელოვნება სიცოცხლედ. დორიან გრეის სიბილ ვენნი იმ დრომდე უყვარს, სანამ ეს უკანასკნელი მისთვის ხელოვნური არსებაა და სანამ აღვიძებდა მასში

ესტეტიურ ჭვრეტის სიამოვნებას. ამგვარადვე ლეონარდო და ვინჩეს უფრო სურათი უყვარდა ჯოკონდასი, ვიდრე თვით ჯოკონდა. ადამიანმა შექმნა მადონას კულტი და ბეატრიჩეს სიტურფე. ადამიანი ჭვრეტით და მზერით კმაყოფილდება და უკმაყოფილება იწყება იქ, სადაც სიყვარულს ოცნების ფრთები ეკვეცება და იგი სინამდვილეში სახიერდება.

მაგრამ, შეიძლება თუ არა, ხელოვნებამ სინამდვილის ადგილი დაიჭიროს? უაილდის მხატვრულმა შემოქმედებამ წამოაყენა ეს საკითხი. და სწორედ ამაშია სიდიადე უაილდის შემოქმედებისა, რომ მან, როგორც ჭეშმარიტმა და ნამდვილმა ხელოვანმა თავის მხატვრულის ინტუიციით უარყო აღნიშნული ესტეტიური ფილოსოფია. რეალისტმა მხატვარმა თვითვე დაამხო ინტელექტის მიერ შექმნილი განყენებული ესტეტიზმის თეორია. ყოველივე ეს ლექტორმა დიდის ნიჭით და სილაზათით დაგვიხატა უაილდის თხზულებათა ფილოსოფიურ და ფსიხოლოგიურ ანალიზის საშუალებით. ამ ანალიზის დასკვნა ამნაირია: „თეორეტიკოსმა უაილდმა ააგო მდიდრად მორთული ტამარი მშვენიერებისა, მაგრამ მხატვარმა უაილდმა ინტუიციით იგრძნო მისი ყალბი საფუძველი და შემოქმედის კვერით დაამსხვრია და ნანგრევად აქცია იგი... დიახ, დიდ შეცდომას იდენს ის, ვინც სიცოცხლეს უარ-ჰყოფს როგორც სინამდვილეს და მის მაგიერ ხელოვნების მშვენიერ მასკას წამოაყენებს: იგი შეეჩვევა ყალბის გამოსახვით, გარეგანი ფორმით ცხოვრებას, და თავის შინაგან „მეს“ დეკადანსის მოლიპულ გზაზე დააყენებს“.

განყენებული ესტეტიზმი, რელიგია მშვენიერებისა უარყოფილია. ესტეტიზმი, როგორც სიცოცხლის პრინციპი დაგმოხილია. ლექტორი სწორის და უტყუარის ანალიზით გვიჩვენებს პრობლემის ძირითად მხარეს. იგი ამბობს: „ხელოვნური სინამდვილე მხოლოდ სიმბოლოა სასურველი სიცოცხლისა და მით სიცოცხლე, როგორც სინამდვილე, საშიშარი თავის მოტყუებაა. აქ მარხია წყარო თანამედროვე დეკადანსისა, რომელიც თანამედროვე კულტურას გაქრობას უქადის. მხატვრობით დამთვრალი ადამიანი, პირს არიდებს ნამდვილს ცრემლს, რომელიც უშნო და ულამაზო სახეს ჩამოსდის... კიდევ მეტი: იგი გმირულ თავგანწირულობას განიცდის, როცა ხელოვნურ ტრაგედიით სტკბება, ხოლო თუ უხეში, ტლანქი ვინმე შეხვდა, იგი ხულიგნურად შეურაცხყოფს მას... მაგრამ როდემდის უნდა გაურბოდეს იგი სინამდვილეს? ჭვრეტა მისი უმოქმედოა, მზერა მისი უნებო, სიტყვა მისი უხორცო და სუსტდება და იხრწნება მისი სული... ის, ვინც ოცნებით ფრთა-ასხმული, ზეცას მონავარდობს, ის შეიძლება მისგან უარყოფილ მიწას დაეცეს ფრთა შეკვეცილი და იხოხოს საცოდავად; ის, ვინც უარყოფს მიწას, მას იგი მიწა სამარეს უმზადებს. დიალ, ვინც უარყოფს სინამდვილეს, მას იგი უარყოფა საშინელი შურისძიებით მოევლინება თავს... ჩვენ უნდა ვეტრფოდეთ არა იმ ოცნებას, რომელიც სინამდვილეს უარყოფს, არამედ იმ ოცნებას, რომელიც, ერთხელაც არის, სინამდვილის სისხლსა და ხორცს შეისხამს“!!

ლექტორის აზრი ნათელია. მშვენიერების რელიგიამ ვერ ჰპოვა ნავთსაყუდელი. ხელოვნება რელიგიად ქცეული, მოქმედების პრინციპად აღიარებული, უძლური და უნაყოფოა. ლექციის დედა-აზრი ეს არის. და სწორედ ვერ გაგვიგია, რატომ დაამახინჯეს ეს დედა-აზრი „ახალ სხივში“, სადაც ვლ. ბაქრაძეს წერილი დაიბეჭდა ლექციის შესახებ. ბ-ნი ბაქრაძე ამბობს: „რობაქიძე მომხრეა ოსკარ უაილდის ხელოვნების თეორიისა, რომლის შინაარსი ჩვენ შეგვიძლია გამოვთქვათ პოეტის სიტყვებით - темы низких истин нам дороже, нас возвышающий инман... საერთო შეხედულება ბ-ნ რობაქიძისა უაილდის ესთეტიურ ინდივიდუალიზმზე დოგმატიურია, ის უკრიტიკოდ ღებულობს მის თეორიასო” (N46).

რა ნაირად არის შესაძლებელი, რომ ლექტორი აშენებდეს თავის ლექციას იმ დებულებაზე, რომ რელიგია მშვენიერებისა ყალბი რელიგიაა, რომ იგი სიცოცხლის პრინციპად არ გამოდგება და ამ აზრის დასაბუთებისთვის შესაფერ ანალიზით და კრიტიკით გამოდიოდეს მსმენელთა წინაშე, მსმენელი მწერალი კი, რომელიც უნდა ჰგრძნობდეს თავის პასუხის მგებლობას საზოგადოების წინაშე, დიდ ფელეტონში აქვეყნებს - ლექტორი უკრიტიკოდ მოექცა თავის საგანს, იგი მომხრეა რელიგია მშვენიერებისაო.

მკითხველი გაკვირვებული დარჩება. მაგრამ ჩვენი მწერლობის ზნე-ჩვეულებას რომ დააკვირდეს, ადვილად გაგიგებს რაშია არის საქმე. ბურჟუაზია, როგორც მოგეხსენებათ, რუსეთში მაინც, ამ რევოლუციის შემდეგ დაღვრემილ გუნებაზეა. ბურჟუაზიული მხატვრული შემოქმედება გახრწნილებას სთესავს, აღვირ-აშვებულ ვნებათა თრთოლვას ჰქადაგებს. ბურჟუაზია ხორცში და მრუშში ეძებს დავიწყებას. რელიგია მშვენიერებისა, მისი რელიგიაა. აქედან ცხადია, რომ გრიგოლ რობაქიძე, რომელიც არ ეკუთვნის ს.-დემოკრატიულ ჯგუფს და რომელმაც ამ რელიგიის გარჩევა იკისრა, უნდა იყოს მისი მომხრე და თანამგრძნობი. ამას მოითხოვს „ობიექტური პირობების ვითარება“, ამას მოითხოვს „საწარმოვო ძალთა ურთიერთობა“ სოციალ დემოკრატიული აზროვნება და კრიტიკა, რადგან ამ კრიტიკას საბრძოლველი მასალა ეძლევა ამ სახით. აქ ხელოვნების სფეროში მეორდება დღეს ის კომედია, რომელიც უკვე ათი წელიწადია იდგმება სოციალ-პოლიტიკური ასპარეზის ნიადაგზე. აშკარაა, ამ ფსიხიკამ, მემკვიდრეობით გადმოცემულმა, დააწერინა ახალგაზრდა მწერალს, ვლ. ბაქრაძეს, ის, რაც მან დასწერა გრ. რობაქიძის წინააღმდეგ. ნეტავი ან სირცხვილი არის სადმე, ან მორიდება?

დაუბრუნდეთ საგანს. უაილდის თეორია დაირღვა, დაირღვა არა მარტო კრიტიკის, არამედ თვით ავტორის თვალშიაც. უაილდმა თვითონვე დაარღვია თავისი თეორია. ძლიერ მხატვრის თვალწინ იშლებოდა და იხრწნებოდა ის მშვენიერების სამეფო, რომელშიაც მას სწყუროდა

თავის შეფარება. უაილდი ტანჯვის და სევდის მოციქული გამოდის. „მხიარულება მშვენიერი სხეულისთვის და ტანჯვა მშვენიერი სულისათვისაო“. სევდა და ნალველი ხდება მის პოეზიად. იგი თითქოს რელიგიურ რწმენას ებლაუჭება და ამრიგად თითქოს სხვა არა ნაცადის გზით ცდილობს სულის მშვიდობიანობის მოპოვებას. მაგრამ აქ ბევრის თქმა არა შეიძლება-რა, რადგან ყოველივე ეს მოხდა მწერლის სიცოცხლის უკანასკნელ წლებში. ადვილად შესაძლებელია, რომ იგი ამ სფეროში შეჰქმნიდა მშვენიერ ნაწარმოებს, ხოლო წინდაწინვე შეიძლება იმისი თქმაც, რომ ამ ნაწარმოებს ჯადოსნური ძალა არ ექნებოდა, იგი ქვეყანას ვერ გარდაქმნიდა, ადამიანს სულის მშვიდობას ვერ მიანიჭებდა და ნავთსაყუდელი, რომელსაც კაცობრიობა დაემებს, ისევ მიმალული, ისევ ბურუსით მოცული დარჩებოდა.

კარგია, რომ გრიგოლ რობაქიძემ ამ საგნის შესახებ მოკლედ მოსჭრა სიტყვა. ლექტორმა თითქოს ის გვაგრძნობინა, რომ უაილდის „ტანჯვის ფილოსოფია“ მხოლოდ ერთი ნაკვეთი, ერთი აკორდი იყო მისი უკვე დამთავრებულ და გადასულ სიცოცხლისა და პოეტურ შემოქმედებისა.

ამრიგად, მკითხველი და მსმენელი რაღაც დიდ სევდიან, ტრაგედიის მოწამედ ხდება და არა სჩანს არც გასავალი, არც საშუალება ამ ტრაგედიის დასათრგუნად. მსმენელი გატანჯულია ამ უილაჯობით, მაგრამ მაღლიერი ხდება მხატვარ ლექტორისა, რომელმაც არ მოინდომა დოგმატიურის საბუთებით და მოწოდებით დაწყულ იარების განკურნება და აღმფოთებულ სულის დამშვიდება.

ერთი მოსაზრება კიდევ. საკითხია, რა მნიშვნელობა უნდა ჰქონდეს ქართულ სიტყვა-კაზმულ მწერლობისათვის უაილდის შემოქმედებას? ჩემი აზრით ზოგიერთს პარადოქსად ეჩვენება. უნდა კი ვსთქვა, რომ ჩვენ დღეს გვესაჭიროება გაბედული მხატვარი, დიდი ოცნების პატრონი, რომელიც გულში სევდას ატარებს, თავი კი გაშუქებული აქვს ღრმა და ფართო აზროვნებით. ესკიზებმა, ეტიუდებმა, პატარა მოთხრობებმა ვერ გამონახეს ის, რაც უნდა იყოს გამოსახული. ჩვენ გვესაჭიროება, თუ შეიძლება ითქვას, სინტეტიური სურათი ქართულ ცხოვრებისა. დროა ვნახოთ ჩვენი თავი, ყველანი ვინცა ვართ, მხატვრულ ნაწარმოებშია. ამ სინტენტურ სურათის შექმნა შეუძლიან დიდ სულოვნებას, დიდ ოცნებას და თუ არ გამიწყრებით „მშვენიერ მატყუვრობას“. ჩვენი ცხოვრება მეტად დაკუწული, განკერძოებულია. არა სჩანს საერთო ძარღვის ცემა, არა სჩანს მთელი, არამედ მხოლოდ ნაწილი, პროვინციის კუთხეები, ხევი, ფშავ-ხევსურეთი, გურია და სხვა არსად ვხედავთ მთელი ერის სულის ძგერას, მის შემადგენელ ნაწილების მთლიან ურთიერთობას. ვიმეორებ, სინამდვილემ ვერ დაგვანახვა სინტეზი ჩვენის ცხოვრებისა. ხელოვნებამ უნდა გაბედოს და მხატვრულ ნაკვეთში დაგვანახვოს ის, რაც ისახება, ხოლო სავსებით არ გამოსახულა, რაც იზრდება და მწიფდება, ხოლო სავსებით ვერ გაზდილა და

მომწიფებულა. ხელოვნებას აქვს ძალა ამგვარ საქმისათვის. და ხელოვნება, ოცნებით ფრთა შესხმული, „მშვენიერი სიცრულით“ აღფრთოვანებული, რეალური ცხოვრების შემოქმედებითი განმარტება და შევსება იქმნება. აქ საშიში არაფერია, მშვენიერებას რელიგიად არ აღვიარებთ, იგი ერთგვარი ჭვრეტის და მზერის პროცესია და პროცესი უნდა იყოს ფართო სინტეტიური, რათა დავაღწიოთ თავი ესკიზებს და ეტიუდებს და შევქმნათ ქართული რეალისტური რომანი, სადაც გამოსახული იქნება არა მარტო ის, რაც სინამდვილეში არსებობს, არამედ ისიც, რაც შეიძლება რომ არსებობდეს, ხოლო ჯერ არ არსებობს. ხელოვნების ძლიერებაზეა დამოკიდებული, რომ შესაძლებელი რეალობად იქცეს და მით იგი შემოქმედ ძალად გახდეს.

ტექსტის ციფრული ვერსია მოამზადა: საჩხერის მუნიციპალიტეტის სოფელ არგვეთის საჯარო სკოლის მოსწავლემ **გვანცა ბერიძემ**.

30 აპრილი, 2020 წელი

#დარჩისახლში